

XAASLCA COI IICP HAC

René Montaña quih, tiix oah iha.

Socaaix, Sonora
2010
(Derechos Reservados)

Mojepe imám coi cōipaii hac, ziix quiisax quih mos áno hactaapa com, haai cahipi, tiix oo haquix tiih x, mojepe imám coi itaai x, heme hac cōihamjc ocoaa ha. Hizaax ah oo cōtpacta, aama: mojepe cop iisax quihih caha cōcacōsxaj iha. Hehe hant ihiti ihmaa z immis iha. Taax ah aa itah ma, imám coi, colx moii.

Ox iyataj coi aha, imám coi íti moii. Taax ah aa itah ma, cōisahpocalim hac haai mmipi. Hactaapa quih iisax quihih caha cōcacōsxaj com, tiix oo iic cōihipe ha, mojepe imám coi. Mojepe cop xepe com cōihantaxl tintica iti icoocp itá, hehe án quih caacoj com an iquiti itá, hast quih mos iti coocp quiya ha.

Ixaacoj coi cacōla ha. Taax ah aa itah ma, intipa ta hax ano tmimej xox, cōi moocp oo.

Ihamoc cop hant com cōtaanim ma x, xeele timoca hehe án com itqueej ma x, isoj iiqui itafito x, taax mos cōmoocp. Hant quij cmaa cōipaxi hac ano cōihitaai hac, hehet tacom max pac itaainim x, comcaac áa quih thaa x, hant hipquij iti coom iha.

Taa oo cōiha caha, heesam quih toc contita ma, cōicaiilam hac ano cōihitaai hac, mojepe tintica quiicot miih. Taax contcōiihat, taax iti hant haaco cōtaama ma, mojepe cop hehe hant ihiti cop thaa, hehe án com ano cōcaap iha. Ziix haptc iha coi ano cōiuhca hac, hoox hant tap, hant com iti chaamx iha. (*Carnegiea gigantea*)

HASAHCAPJÖ

Hasahcapjö hapah coi iihax pte imaxyat iha. Pac haquix toom x, iisax quihih caha cōmiicōla. Hasahcapjö cop inaail itacl com xpanaams yaail hax cōiyaail oo cōimiih. Hasahcapjö cop yaaoloj coi hantx tipotaj, mos toox pte coiitoj iha.

Icös quih iisax quihih caha anxö iti cōcoii ha, iiseja quih tazo cop. Icös coi tacōla, toosotoj, mos caaitic iha. Hoox iyataj coi aha, icös quih íti moii.

hasahcapjö
(Stephen Marlett quih yaaspoj iha.)

Hasahcapjō imám quij quisil iha. Hax théél oo, icös quisil ipi iti tmiih iho.

Hasahcapjō cop, tiix hehe án quih caacoj xah, xepe com cōihantaxl xah, coox oo iti icoocp quiya ha.

Hasahcapjō cop, tiix hax hehe xah z imhaa ha. Hehe iij hapacta ha, comcaac coi iiqui cōihiin hac.

Hasahcapjō cop ziix zo cōsmahsijim pi x, iiselca coi zo sompactim aha. Ziix quisax quih haquix tiih x, hasahcapjō cop, ziix zo cōiscmasijim taa xox, iiselca coi pac haa toii ma, itaacloj ma x, taax oo iti, inol xah, itoaa quih haa tap x, hacx cōimiih iha.

Ziix quisax quih haquix tiih x, ziix quisax quih ihmaa quij, ziix quih imiipe quih hatoj cōimpaho quih iti cōisaai taa x, mos hasahcapjō cop aha oo cōimiih. Ziix quisax quih, taax aa isoj cōisiih taa x, hasahcapjō cop aha iihax miitom. Hasahcapjō cop, ziix quisax quih haquix tiih, itzaxō ma x, taax oo iti, íti cōihapacta ha. Ziix quisax isoj quih hant quih iti tap x, ox icaaitom quih ipacta quih imiya; ox hapacta ha, hasahcapjō cop. Taax ah oo cōtpacta ma, imanzaaitj.

hasahcapjō imám

(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

hasahcapjō icös

(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

Taa xah anxö iti titicol áa x, iiselca coi capxa xah, czooxöc quih iti mooyoj.

Isoj cop ipot oo tazoj, toc contiiha iti x, ox iyat ihiin hac aha iiselca coi, iti miticol. Mojepe hapah cop iiselca coi iihax pte nyaxi ha. Zo haquix tiih x, taax iiseja cop shaa quih hax tahii hax taa x, hanso hax tocnij oo x, iti miij. Zo haquix tiih x, iiseja quih hoox oo tazo quih iti miti. Zo haquix tiih x, taax iiselca coi, coocj quih íti mooyoj.

Ox tpacta xox, imacöla ha. Pac haquix toom x, taax iiselca coi czooxöc xah, taax iti miticol. Ox tpacta xox, iiselca coi pamtax, piipe, iti imooyoj iha. Hanso cōtonaailc x, zimjöc xah tahii ma x, iiselca coi hantiicp hac pac iiqui miyataj. Hehe hant ihiti quih haquix tiih x, hant ihiip cazoj oo ha xo mojepe cop, tiix taax oo cōimpacta ha.

Mojepe hant ihiti cop iij ipacta quih iisax quihiih caha cōcahaatxo ha. Yapxöt coi hax mihtalca oo. Mojepe imám coi, intocnalca ha. Hax toiilc oo, miizàj xah tmacöla ho. Mojepe imám coi ihije coi iisax quihiih caha cōquixt iha. Taax ah aa itah ma x, quihit quih haquix tiih x, ihije coi, cōtiih oo ma x, imiihit.

mojepe

(Stephen Marlett quih yaaspoj iha.)

Ziix is ccapxl imám, hamaax cop, taax imám hamaax ihmaa coi coimamiistaj iha. Taax mos áno cöiisyoj hac itqueept x, iistox hant cötpaailx x, hant quih iti moii. Cmiique caii quij hamaax quih itasi x, iisax quihiih caha anxö iisax hant cöcooit iha. Icoos quih itaai x, hant quih iti miij.

ziix is ccapxl imám
(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

Comcaac queeej isoj coi, imám hamaax cop iisyoj taacj ma x, hant quih queme ha. Icozim cop imozit hac ano ntita ma, pac itasyoj x, taax oo iti ziix zo cöimasyoj iti x, ihaapl cop imozit cop thaa ma x, mos pac imiisyoj.

Ziix is ccapxl imám hamaax cop, hax aapa ta imasyoj iha. Cmaame coi quipos cötmaxquij ma x, cmaax cötyaxi ma x, imiisyoj. Ox tpacta ma x, cmaax iiztox quih yeen iiqui quiin tintica, taax oo iti hamaax zo cöimasyoj iha. Ziix quiiisax quih cmaa ccaii quij hamaax cop iiqui impacatx iha, cöisiisi hac. (*Stenocereus gummosus*)

MOJEPE

Mojepe hapah cop, hehe hant ihiti caacoj isoj iha. Xaasj cop cacösxaj iha xo tiix xox anxö itacl cöquiyat iha. Mojepe cop yaaoloj coi hantx imipotaj iha. Icös coi it hac ano mota íti yayi caha x, hans iyat cömiifp. Mojepe cop iiselca catxo z iti imiticol iha.

Comcaac coi hasahcapjö cop ziix zo cöisemasiyalam taa x, hans imatoocl isoj iha. Taax oo compacta tax, miizj taa ma x, ziix quih ihasiyalam iha. Taax ah aa itah ma x, hax z íti xah cöitcmapactoj iho.

Hant quih cöqueectim quih haquix tiih x, ziix quih anxö cöiiha quih haa caahca ha. Itoocta ma, ihaait cop anxö himo spazjc taa, tmahmaaco ipi ma x, hasahcapjö cop cötafp itzaxö itaxi x, quisil quih itaactim x, cactim hac iiqui cöitfain ma x, haait cop cömiictim. Ziix quiiisax quih haquix tiih x, icaaitom hizcoi cöitcmahiihat, hasahcapjö cop itamiipala, itoocta xox, taax oo iti ziix quih imiipe quih iti cöipacta ha. Comcaac quih iyat cöhayacp coi, ziix quih yatoocaj quih hizcoi cmis coi, ziix quih cöquihiihat quih, taax chaa ha.

hasahcapjö
(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

Hasahcapjö cop, cmiique quih isoj cöisacohot taa x, ziix quiiisax cmaam cah isoj imahaa. Iiseja quih iij caap cop aha, hayeen quih cöimitai. Ilit coi tatxo, íti toii x, quisiil cmaam quih cmaa caii quih, taax thaa x, hant quih iti miip.

Comcaac coi, taax hant ihiip quih cöiyaj hac, taax quipac hasahcapjöhcappjö cop ziix imiipe z iti cöisaaizi ha zo haa imahca ha. Hasahcapjö cop, tiix hehet quih hant

quij iti cooyolca fi coi, taax zo haa ha. (*Lophocereus schottii*)

OOL

Ool hapah cop, mos hant ihiti cop caacoj iha. Inaail quih itacl com, hax immasol oo. Icös coi coosotoj iha. Ihaaoloj coi hantaxl pte coiitoj iha. Intipa ta hax z iicx tonsiijim xox, cói coocp oo ha.

Xiica hant coii coi, hant quih iti soii taa ma x, ool coi iiselca coi, pac haa tooyoj ma x, imatoocalam. Xiica hant coii coi, hant quih iti isoi hac iti itamlajc ma, tpanyax ma, hax tpeetile oo ma x, taax aha hamoiij quij imhaa.

Ool imám coi, imám ihmaa com iiqui cöihiin hac ool imám coi, taax quipac cötiipe xah ooimjüc iha, quiitoj coi. Ihijc coi quixt iha. Taax ah aa itah ma x, quihit quih haquix tiih xox, ihijc coi him itcmaailx iho.

Ool itajc coi aha, mos hocö ine quih impaii. Hocö canoaa com iicotaj hac, mos taa ha, ano competetim.

ool

(Stephen Marlett quih yaaspoj iha.)

Ziix is ccapxl cop iiselca coi imaacöl iha. Icös coi iisax quihiih caha cöcaaatol iha. Cosi ihmaa z immis iha. Cosi quih ihmaa quih haquix tiih x, ziix quih ano cötapxölim x, ixaap czooxöc xah, ixaap cooitom xah, taax thaa ma x, taax oo iti cöiyajöz iha.

Ox oo mpacta xo, ziix is ccapxl cop, tiix ox impacta ha. Ziix quih ano cötapxölim x, hans imojöz isoj iha. Taax ah oo cötpecta ma x, ziix is ccapxl coi, cöihaaizi hac miizj imooctam. Imám quih ihmaa com, taax ox popacta áa, hax ima ha.

Xiica is ccapxl coi, Queeto Yaa cop ah thaa ma x, immám. Ziix is ccapxl hamaax cop, taax iisax quihiih caha cöcaaixaj iha. Hamaax hax cöimap isoj áa, taax oo cmis iha. Hamaax hax cöimap cop ox mooxp; mos ox impacta.

ziix is ccapxl

(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

Xiica is ccapxl imám com, coox ihít tactim ma x, iizax iti imám cop xox, iti toofin ma x, cmaax mos pac immám. Ox oo mpacta xo, cmaax cöimám quih yeeno cöihiip hac immis iha. Imám coi hoox oo mixt. Taax chaa coi aha Queeto yacaaso mpah.

Comcaac coi, cooc ipca zo hant timoca itcmaao ma x, hamatj tooxyat x, hizaax ah oo cöimapactoj. Xaasj cop itcaptajc, hax quih án itacatoj ma x, taax oo iti hiiqui cöiipca ha. Ox tpecta ma x, hax cop pac itexaj x, imiisyoj.

Xaasj cop hehe caacoj iha yax, pac haa tooyolca ma x, hameencoj coi, pac haa toii x, inyaat. Icozim quih thaa ma x, ihiizat yaii iti x, taapl ma x, itaaaxoj x, hant quih ihmaa quih iiqui titooij x, ihiin quih itaht x, ano moii. (*Pachycereus pringlei*)

ZIIX IS CCAPXL

Ziix is ccapxl hapah cop coleequi cöihiin hac, hoox iisax quihiih zo cöimacösxaj iha. Zo haquix tiih x, taax hant com iti cöihij hac, toox hant compeetij. Ziix is ccapxl hant ihiticol coi xepe quih iteel com toox cöimiticol iha.

Ziix is ccapxl hapah cop icös coi iisax quihiih cah cöcaacöl iha. Ox oo mpacta xo, ziix quih cötiin x, taax oo iti áno cöiipxölim iha. Taax ah aa itah ma, ziix is ccapxl imám caai quij iisax quihiih cah miizj cöoaacta ha.

Ziix is ccapxl hapah cop, tiix hehe án xepe com cöimihicx zo haquix intipa ta, iti cöiyacp áa zo haa imahca ha. Xepe com coihantaxl com, tiix oo iti coocp iha. Yapxöt quij hax tihtj oo, cöiheel hac, hax cömicopol oo.

Hamac cöhaisx cop mos áno toox cöispaho hac oo cöitaii x, ool itajc coi aha hamac cöimiitlolca. Ool cöcootij coi ihaaxat cop coopol iha. Taax ah aa itah ma, toox impaho. Ziix quih caafzx quih hant quih iti tahca ma x, taax oo iti ool cöcootij coi, hamac cöquitolca ha. Ool cöcootij, taax cmis coi aha, xojiif impah. Xojiif haqueezi cop, iyat hac cötep quih iti toii x, iisax quihiih cah, cöquihizat iha. Icozim cop ah thaa ma x, haqueezi tiix chaa quih ano moii, comcaac coi.

ool imám

(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

ool icös

(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

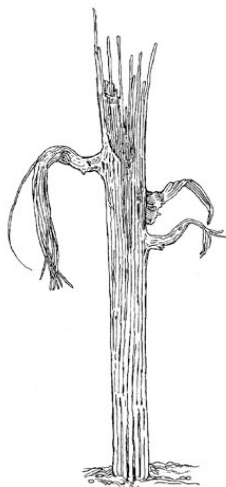

ool imám

(Benjamin Wilder quih yaaspoj iha.)

Ziix quisax quih, ihamoc quih án isaa taa x, xojiif coi ptiiqui itfain itahitaj x, hant quih yaa tintica cōimazaahox. Tiix chaa caha, heexoj impah.

Ool cop, iiqui iquinol tazo imac cōquiih, taa xah iti cōtpactim ma, cōihiyataj hac hant imaasile quih, iti tahcaaitax ma x, quisiil quih hant zo cōtiij x, toii imiitinim. (*Stenocereus thurberi*)

xojiif

(Cathy M. Marlett quih inol cōiyaaspoj iha.)

heexoj

(Cathy M. Marlett quih inol cōiyaaspoj iha.)

XAASJ

Xaasj cop cōiyacp hac iisax quihiih caha cocyaam iha. Taax oo cōtpacta, xaasj hapah cop hehe hant ihiti quisil z imhaa ha. Hapi isayaxi isoj hac iti tayaxi x, iisax quihiih cah cōcacōsxaj iha. Xaasj cop intipa ta hax ano tmimej xo x, cōi coocp oo ha. Taax ah itah ma, hehe án quih mos áno cooscl quih hax z iti imiih quih ano titi xox, cōi moocp oo. Ixaaicoj coi taacöl, hax quih anxö cafito ha.

xaasj

(Stephen Marlett quih yaaspoj iha.)

Xaasj cop inaail quih itacl com cooil iha. Xaasj caacoj quih haquix tiih x, iiselca coi chanl xah, thanl toocj cōquiih xaha, taax aha iti miticol. Xaasj cop istj z iti imiih iha. Ox oo mpacta xo, icös coi taax íti moii. Xaasj cop smam taa x. Ihiyoz coi aha iti moii íi. Ox tpacta ma, iic cōtoacaai ma x, cmaax mopxöt. Yapxöt quij íiqui taanim x, caahataj tpah ma x, hant zo cōmiiij. Toc cōihiiij iti x, cmaax immám.

Iisax quihiih caha miizj cōtmam, tcooo itimt ma x, cmaax cmasij impah. Cōimam hac, toii hant cōitjiit, halx cōtootíij ma x, cmaax ixoj impáh. Ox tpacta x, iisax quihiih caha cōcoaajtö iha.